

Praga trzech religii

WIEDZA W PIGUŁCE

Kościół, cerkiew i synagoga wspólnie przez przeszłe stulecie wyznaczały na Pradze wierzchołki trójkąta – symbolu przenikania się w tej dzielnicy trzech religii i współżycia wyznających je narodów:

- judaizmu (Żydzi),
- prawosławia (Rosjanie),
- katolicyzmu (Polacy).

Pod koniec XVIII wieku Żydzi często osiedlali się na Pradze. W 1792 r. było ich 904, na ogólną liczbę 6750 w całej Warszawie. Żydzi handlowali bydłem, trzodą chlewną, końmi, zbożem i innymi płodami rolnymi. Budowali domy i kamienice, zakładali szkoły wyznaniowe i liczne domy modlitwy – często były to sale w domach mieszkalnych. Do dziś zachowały się dwie takie sale w oficynie przy ul. Targowej 50/52, w której działa obecnie Muzeum Warszawskiej Pragi. W 1836 r., gdy odsetek Żydów wśród mieszkańców Pragi osiągał poziom 43% (ponad 1400 osób), została ukończona gminna synagoga przy obecnej ul. Jagiellońskiej 26. Był to wolnostojący budynek, zaprojektowany przez Józefa Lessla na planie koła. Synagoga została rozebrana po drugiej wojnie światowej. Obok synagogi na początku XX wieku powstał zespół gmachów Domu Wychowawczego im. Bergsonów. W zespole znajdowały się: szkoły, przedszkola, bursy, mieszkania nauczycielskie, biura oraz synagoga. W synagodze znajduje się dziś sala widowiskowa lalkowego Teatru Baj. Społeczność żydowska znikła z Pragi w 1940 r., gdy niemieckie władze okupacyjne nakazały jej przeprowadzkę do getta.

Najliczniejsza grupa Rosjan zamieszkała na Pradze w drugiej połowie XIX w., co łączyło się z rozbudową carskich garnizonów wojskowych i linii kolejowych. Rosjanie pracowali na stanowiskach urzędniczych na kolei, w urzędach oraz jako nauczyciele w szkołach. Chcieli przekształcić Pragę we wzorcową rosyjską dzielnicę. W 1897 r. 7066 Prażan (12,3%) deklaroowało rosyjski jako język ojczysty (58,1% – polski, 26,9% – żydowski). Rosjanie wybudowali cerkiew prawosławną św. Marii Magdaleny (al. Solidarności 52). To pięciokopułowa budowla ukończona w 1869 r. i wzorowana na świątyniach Kijowa. Zachowała się w niemal niezmienionej postaci. Obecnie pełni funkcję katedry metropolitarnej. Niewielka społeczność rosyjska żyje na Pradze do dziś.

Świątynie rzymskokatolickie budowano na prawym brzegu Wisły już w średniowieczu. Pierwszy kościół murowany zbudowali bernardyni w latach 1628-1638 w rejonie obecnych ulic Jagiellońskiej i Ratuszowej. Przy kościele, z fundacji króla Władysława IV, wzniesiono Kaplicę Matki Boskiej Loretańskiej. Kościół został zburzony podczas urządzania fortyfikacji przyczółka praskiego w 1811 r., natomiast dzięki protestom ludności zachowano Kaplicę Loretańską. Na przełomie XIX i XX w. wzniesiono przy obecnym pl. Weteranów olbrzymi kościół św. Michała Archanioła i św. Floriana Męczennika. Kościół został wysadzony we wrześniu 1944 r., jednak ocalały fragmenty murów z figurami obu patronów świątyni. Kościół zrekonstruowano po wojnie, obecnie pełni funkcję katedry warszawsko-praskiej.

POMYSŁ NA LEKCJĘ

Lekcję powinna poprzedzić wycieczka po Pradze trzech religii oraz zebranie przez dzieci materiałów o trzech miejscach: cerkwi prawosławnej, gminnej synagodze na ul. Jagiellońskiej oraz katedrze warszawsko-praskiej. Na lekcji uczestnicy i uczestniczki pracują metodą

moodboard, wizualizując zdobyte informacje.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- potrafią szukać wiarygodnych informacji na zadany temat we wskazanych źródłach;
- potrafią przekazać znalezione informacje w postaci gazetki ściennej;
- znają bazylikę katedralną św. św. Floriana Męczennika i Michała Archanioła oraz cerkiew św. Marii Magdaleny i wskazują lokalizację tych miejsc, jak również nieistniejącej już dziś synagogi praskiej;
- wiedzą, że na terenie Warszawy żyją ludzie różnych kultur i różnych religii.

Przebieg zajęć

Przed lekcją uczestnicy i uczestniczki powinni zobaczyć Pragę trzech religii. Przed wycieczką podzielić uczestników i uczestniczki na trzy grupy. Każda z grup losuje jeden obiekt:

1. cerkiew prawosławna pw. św. Marii Magdaleny,
2. gminna synagoga przy obecnej ul. Jagiellońskiej,
3. bazylika katedralna św. św. Floriana Męczennika i Michała Archanioła.

W czasie wycieczki zachęcić uczestniczki i uczestników do wykonania zdjęć tych miejsc. Po wycieczce poprosić dzieci, aby razem z rodzicami wydrukowały zdjęcia, poszukały dodatkowych informacji na temat wylosowanych obiektów (np. zdjęcia, wycinki z gazet, materiały internetowe, próbki tekstu, próbki materiałów oraz przedmiotów) i przyniosły wyszukane materiały informacyjne na lekcję. Daj dzieciom kilka dni na wykonanie zadania.

1.

Czas: 10 min

Forma: rozmowa i wizualizacja

Pomoce: Mapa warszawskiej Pragi,
Skorzystaj ze stron internetowych, np:
[Katedra Metropolitalna pw. św. Marii Magdaleny](#), [Katedra warszawsko-praska pw. św. Floriana Męczennika i Michała Archanioła](#)

Jeżeli dzieci nie były na wycieczce, pokaż warszawską Pragę jako miejsce trzech religii, opowiedz krótko o bazylice katedralnej św. św. Floriana Męczennika i Michała Archanioła, prawosławnej cerkwi św. Marii Magdaleny i nieistniejącej już dziś synagodze praskiej (patrz: „Wiedza w pigułce”). Jeżeli uczestnicy i uczestniczki byli na wycieczce, rozpocznij zajęcia od quizu, zadaj kilka pytań, np:

1. Jak nazywa się świątynia prawosławna?
2. Ile wież ma bazylika na Pradze?
3. Jaki mają kolor?
4. Jak nazywają się obrazy w kościele prawosławnym?
5. Jaki kolor dominuje w środku cerkwi?

Możesz też powiesić w widocznym miejscu fragment mapy Pragi i poprosić o zaznaczenie trasy wycieczki, dla ułatwienia zaznacz punkt początkowy.

2.

Czas: 25 min

Forma: moodboard

Pomoce: Materiały do moodboard – duże arkusze szarego papieru, papier kolorowy, ewentualnie przedmioty do przymocowania na papierze, klej, nożyczki, materiały przyniesione przez uczestników i uczestniczki.

Poproś dzieci, żeby usiadły w grupach, zgodnie z wylosowanymi przed lekcją obiektami. Każda grupa pracuje metodą moodboard (najlepiej na bardzo dużych, szarych arkuszach papieru) i w formie graficznej ilustruje zdobytą wiedzę. Temat możesz trochę rozszerzyć, np. o elementy kultury żydowskiej, elementy architektoniczne itp. Dzieci mogą wykorzystać przyniesione materiały (zdjęcia, wycinki itp.), samodzielnie wykonać rysunki. Zwróć uwagę na wizualną stronę zadania i prawdziwość informacji wykorzystywanych do jego wykonania.

3.

Czas: 10 min

Forma: prezentacja

Podsumuj zajęcia. Pomóż uczestnikom i uczestniczkom w przyklejeniu prac w widocznym miejscu. Poproś grupy o opowiedzenie o ich pracach – zapytaj, co znajduje się na wspólnie wykonanej tablicy, dlaczego wybrali właśnie te informacje oraz jak ich szukali. Przypomnij o źródłach informacji i ich wiarygodności.

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestnicy i uczestniczki:

- rozumieją, że warszawska Praga była dzielnicą trzech kultur i trzech religii?
- wskazują lokalizację określonych miejsc na mapie Warszawy?
- potrafią szukać określonych informacji?

Opcje dodatkowe

Jeżeli masz więcej czasu, pokaż wydruki, ilustracje lub strony internetowe przedstawiające inne kościoły trzech typów – kościół rzymskokatolicki, cerkiew, synagogę – i opowiedz o ich elementach architektonicznych.

MATERIAŁY

ZADANIE DLA UCZNIA

Narysuj w zeszycie element architektoniczny (np. drzwi, wieżę, okna), który zapamiętałeś/zapamiętałaś najlepiej. Podpisz swój obrazek.

Zadanie 1.

Prawda czy fałsz?

- W XVIII wieku Żydzi na warszawskiej Pradze zakładali domy modlitwy. [rozwiązanie: prawda] [Prawda/Fałsz]
- Niemcy wybudowali cerkiew Marii Magdaleny w Warszawie. [rozwiązanie: fałsz] [Prawda/Fałsz]
- Kościół pod wezwaniem św. Floriana Męczennika i św. Michała Archanioła został zburzony w czasie II wojny światowej. [rozwiązanie: prawda] [Prawda/Fałsz]

SŁOWNICZEK

- **wiarygodność:** cecha tego, co wiarygodne, czyli rzetelne i godne zaufania
- **źródła informacji:**

CZYTELNIA

- Pilich Michał, **Warszawska Praga – przewodnik**, Fundacja Centrum Europy, Warszawa 2005.

Tekst: , scenariusz: Małgorzata Bazan, konsultacja merytoryczna: Jarosław Zieliński. Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji [Creative Commons Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/).

Źródło: <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/praga-trzech-religii/>.

Publikację finansuje m. st. Warszawa

Podstawa programowa:

Edukacja polonistyczna, I poziom edukacyjny

Treści nauczania

Obdarza uwagę dzieci i dorosłych, słucha ich wypowiedzi i chce zrozumieć, co przekazują; komunikuje w jasny sposób swoje spostrzeżenia, potrzeby, odczucia;
wyszukuje w tekście potrzebne informacje i w miarę możliwości korzysta ze słowników i encyklopedii przeznaczonych dla dzieci na I etapie edukacyjnym,

Edukacja plastyczna, I poziom edukacyjny

Treści nauczania

wypowiada się w wybranych technikach plastycznych na płaszczyźnie i w przestrzeni; posługuje się takimi środkami wyrazu plastycznego, jak: kształt, barwa, faktura;

realizuje proste projekty w zakresie form użytkowych, w tym służące kształtowaniu własnego wizerunku i otoczenia oraz upowszechnianiu kultury w środowisku szkolnym (stosując określone narzędzia i wytwory przekazów medialnych);

określa swoją przynależność kulturową poprzez kontakt z wybranymi dziełami sztuki, zabytkami i z tradycją w środowisku rodzinnym, szkolnym i lokalnym; uczestniczy w życiu kulturalnym tych środowisk
rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury, opisuje ich cechy charakterystyczne